

Hvorfor hedder det en work-shop? spørger maleren og filminstruktøren Per Kirkeby

I august måned var Filmfonden og Danmarks Radios work-shop klar til start i lejede lokaler ved ASA studierne i Kgs. Lyngby. Egentlig skulle både filmfond og DR stille med 200.000 kr. til brug for filmproduktion under friere former end normalt, men indtil videre er der kun fondens del at tære på. Work-shop'ens organisation består af en 4 mands ledelse og et 4 mands arbejdsudvalg. Man har indkøbt forskelligt apparatur og sigter på at blive et forum for eksperimenter og alternativ filmproduktion, som ellers ikke ville have finansielle muligheder. Imidlertid er work-shop'en ikke blevet udelt positivt modtaget, den er bl. a. blevet beskyldt for at være unødigt bureaukratisk. En af kritikerne redegør her for, hvad der er i vejen, og giver dermed også et billede af de problemer som selektiv filmstøtte konstant vil støde på.

Rygtet gik at Filmfonden og Danmarks Radio ville lave en workshop. Det skulle være noget med eksperimenter som man siger ved den slags lejligheder, og det lød jo rigtigt vildt da det viste sig at være noget med hovedvægten lagt på 8 mm, den ikke-institutionaliserede films format. Så fik jeg en meddelelse, der samtidig var en invitation og en redegørelse for og til denne her workshop. Der stod at man havde anskaffet professionelt 16 mm udstyr samt fire super 8 mm kameraer, som altså åbenbart ikke var professionelle. Der var også en redegørelse for arbejdsgangen, noget en workshop vel egentlig selv skulle finde ud af, ja det ville på mange måder være her det egentlige arbejde ville komme til at ligge, forskellige strukturer giver forskellige film, nå men hvorom alting er så skal det her citeres: „Produktionsgrupper tænkes sammensat med det formål at gennemarbejde ideer til produktion. Produktionsgruppernes arbejde falder i to perioder – en forberedelsesperiode og en produktionsperiode. Når gruppen er nået frem til et arbejdsgrundlag for en eller flere produktioner, afgør workshop'ens ledelse igangsættelsen af produktionen under hensyntagen til budget og faciliteter.“ Her har man simpelthen på et bræt opregnet og ordnet alle de ting der er begrænsende og primitivt ved den konventionelle film, endnu engang ser vi et æstetisk syn forklædt som rimelig administration og håndværk. Opdelingen i en forberedelsesperiode og en produktionsperiode er en ganske bestemt og absolut brugbar måde at arbejde med film på, og det er stort set den vi kender, med en ikke-filmisk artikuleringsperiode og så en realiseringsperiode. Men der er andre måder hvor selve det filmiske materiale fører andre steder hen, det er sådan man arbejder i andre kunstarter, og så længe det ikke erkendes kan man sige at filmen i virkeligheden slet ikke eksisterer som genre, den eksisterer kun som et teknisk apparat. Denne opdeling af arbejdsprocessen fører til de kendte problemer; overgangen fra første til anden periode bestemmes af en censurinstans der kaldes ledelse, og hermed indføres hele det autoritære ræs, og det har ikke noget at gøre med om det er rare og begavede mennesker der sidder i ledelse. Det her er systemet. Thi ledelsen arbejder under hensyntagen til budget, og så er vi nået frem til begyndelsen. Fordi film er dyrt har man indført forberedelsesperioden, en proces hvis formål var at undgå spild, fordi film er dyrt har man fået en censur, hvor kommer pengene

fra. Men hvis nu film ikke var dyrt, så kunne det vel være helt anderledes. 8 mm er i forhold til det beløb man normalt tænker i meget billigt og her kunne man begynde. Springe alt det æstetiske over og begynde med dette simple at 8 mm er billigt. Billigheden er den væsentligste forskel på 8 mm og de andre formater, der er ikke noget magisk ved 8 mm, det er bare billigt. Havde man nu taget konsekvensen af det her, så havde man givet workshop'en frihed til at skabe en ny struktur i sin arbejdsproces, og hermed grundlaget for en ny film, hvad der vel på en eller anden måde er meningen med den nye butik. Det ville være blevet en mere rummelig model, for der ville både have været plads til den kendte film, den med de to perioder, og så dem vi ikke kender. I den kendte struktur er der kun plads til de kendte. Jeg håber at dette fritager mig for beskyldninger om at argumentere den anden vej fra, altså beskyldninger om at jeg vil have alle film til at se ud efter et ganske bestemt æstetisk mønster. Jeg forstår bare ikke hvorfor man drager 8 mm ind i spillet uden at gøre sig klart hvad det er der er med det her 8 mm. Den frihed det billige skidt giver en. Det er en grotesk tanke med dette filmfundsapparat omkring det latterlige lille 8 mm apparat. Selv om der stod i meddelelsen, at ledelsen bestod af fire af Filmfonden og Danmarks Radio udpeget medlemmer, så kunne det jo være at det bare var en lidt fantasifuld måde at tænke på, og at tingene stod til at ændre på det orienterende møde som meddelelsen også indbød til. Men nej, disse fire oppefra udvalgte personer var selve betingelsen for pengenes tilstedeværelse, og denne ledelse kunne ikke forestille sig nogen anden måde at administrere tingene på end den anførte, det ene forklarer jo det andet. Efter mødet kom der et brev hvor der stod noget om at hvis man havde et manuskript eller ide, så skulle man sende det ind til bedømmelse, og hvis det kom inden den og den tid så kom det med på det møde der skulle være på den og den tid, og så kunne man få et hurtigt svar. Jeg kunne blot tænke mig at vide hvorfor det hedder en workshop. Men som sædvanlig kan man jo prøve at redde sig noget film. Ja, de visioner, ak ja.

AL MAGT TIL BILLEDET
NED MED IMPERIALISMEN
BORT MED YTRINGSFRIHEDEN

Kandidatstipendiat, cand. jur. Dan Harild om offentlighed i forvaltningen. Filmfondens arbejde trænger til offentlighed

Forskellige ord har fået stadig mere plads i den offentlige debat – demokrati – økonomisk demokrati – medbestemmelse – medindflydelse – ytringsfrihed – forsamlingsfrihed – retssikkerhed – domstolskontrol – offentlighed – samfundsplanlægning – samfundsmålsætning.

Er det tomme ord eller har de reelt indhold? Er der nogen sammenhæng mellem disse begreber? Hvordan passer begrebet offentlighed ind mellem de andre? Hvad betyder dette begreb?

Lad mig forsøge en forenkling: det bestående system hyl-der den ideologi, at de offentlige myndigheders magtudøvel-

se er legaliseret gennem vælgernes frie valg af repræsentanter til folketinget.

Da den valgkamp, der udspilles ca. hvert fjerde år, føres ved hjælp af organisationsapparater, penge, og dens „rigtige“ ansigter og den „rigtige“ fremtræden, og da valgløfter iøvrigt ikke på nogen måde er bindende, må man gå ud fra, at folkets repræsentanter rent faktisk vælges på grundlag af betragtninger over, hvem der er til at stole på; det bliver et spørgsmål om deres troværdighed. Det vil sige, at de får carte blanche. De er i deres „realpolitik“ ikke forpligtet af noget som helst, hverken valgløfter eller partiprogram – man går simpelthen ud fra, at de gør det, der er bedst for landet. Det eneste, de skal rette sig efter, er grundloven, og det må man vel gå ud fra, at de gør; for det meste.

Så er der deres medhjælpere, den offentlige forvaltning. Den får overladt alle de beslutninger, som folketinget ikke selv kan overkomme at træffe, altså langt de fleste.

Der er i det system, vi har herhjemme, indbygget forskellige måder, hvorpå den offentlige forvaltning kontrolleres. Domstolene, ombudsmanden, og den hierarkiske opbygning af forvaltningen, hvor de overordnede myndigheder fører tilsyn med de underordnede.

Princippet om offentlighed i forvaltningen kan også betragtes som en kontrolmulighed. Som en mulighed for at befolkningen kan kontrollere, at det, de offentlige myndigheder foretager sig, er noget fornuftigt, noget, som kan føre til at lette de materielle livsbetingelser og hvad man ellers kan ønske sig.

Offentlighedsprincippet kan endvidere tjene til, at enkeltpersoner eller grupper af personer motiveres til at fremsætte ideer og ønsker over for de offentlige myndigheder, som således kan gøre brug af ellers uudnyttede intellektuelle ressourcer i den „brede“ befolkning.

Selvfølgelig kan offentlighedsprincippet også blot tjene en informativ funktion, således forstået, at befolkningen nok skal orienteres om de beslutninger, der er eller vil blive truffet, men at den iøvrigt skal spille den passive rolle.

Endelig er der den mulighed, at princippet kun er en del af en facade, som systemet har bygget op, og som skal vise, at det er et mægtigt demokratisk land, vi lever i – og at princippet måske slet ikke har nogensomhelst reel værdi for befolkningen.

Hvis man går ind for, at befolkningen skal deltage aktivt i samfundslivet, i „den demokratiske proces“, hvis man akcepterer, at befolkningen til en vis grad skal være medbestemmende i samfundsanliggender og kunne kontrollere myndighederne, så bliver gennemførelsen af offentlighedsprincippet en betingelse for, at ytringsfrihed, forsamlingsfrihed og foreningsfrihed kan blive andet end tomme begreber: retten til at udtale sig frit osv. har ikke megen værdi, hvis man er afskåret fra at få at vide, hvad myndighederne foretager sig – eller værre: hvis de, der behersker massemedierne giver befolkningen et fordrejet billede af, hvad der sker i samfundet.

Ytringsfriheden m.m. er ligeledes en betingelse for, at offentlighedsprincippet kan få nogen betydning: det hjælper ikke befolkningen, at den ved, hvad myndighederne foretager sig, hvis det er strafbart at tale om det og at udsprede sine meninger.

Offentlig betyder åben, og gennemførte man fuld offentlighed i forvaltningen, skulle det betyde, at alle kunne få kendskab til, hvad forvaltningen foretager sig og hvorfor – at intet var hemmeligt.

Det danske system opererer med forskellige former for offentlighed. Og det er ikke dem alle, der har relevans for fordelingen af filmfondens midler.

Reglerne om „projektoffentlighed“, om at visse planer og projekter skal offentliggøres inden den endelige vedtagelse, findes f. eks. især inden for vejlovgivningen, bygge- og byplanlovgivningen. Formålet med reglerne er (vistnok) at de

mennesker eller virksomheder, der bliver berørt af myndighedernes planer eller projekter, kan få mulighed for at gøre indsigelse, inden planerne bliver realiseret. Reglerne giver også eventuel sagkundskab uden for de kompetente forvaltningsmyndigheder mulighed for at rette kritik mod planerne. Meningen med at give adgang for indsigelser er tilsyneladende, at myndighedernes afgørelser ikke skal få utilsigtede konsekvenser for de berørte personer eller befolkningsgrupper. Derimod viser f. eks. sagen om Københavns kommunes byplanvedtægt for Islands Brygge, hvor kommunen afviste over 6.000 protester mod det kommende SAS-hotel, at reglerne ikke primært skal tjene den lokale befolknings interesser.

Reglerne om partsoffentlighed, som blev indført i 1964, ligner reglerne om projektoffentlighed. Det er de personer eller virksomheder, hvis interesser vil blive direkte berørt af en afgørelse, der som „parter“ kan få adgang til at se sagens akter og komme med en udtalelse, før der træffes afgørelse. Men mens projektoffentlighed kun findes inden for bestemte sagområder, kan man i princippet benytte partsoffentlighedsreglerne inden for alle områder af forvaltningen; således kan også personer eller grupper, der ansøger om støtte af filmfondens midler, benytte dem. Det, en part har adgang til at se, er det skriftlige materiale, som har ligget til grund for en afgørelse. Herfra undtages dog såkaldt „internt“ materiale, f. eks. mødereferater, koncepter, udkast, forslag og resume af den sag, der træffes afgørelse i.

Andet skriftligt materiale kan man få lov at se, medmindre hensynet til den, der er part, „findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser“.

De regler om almindelig offentlighed i forvaltningen, der træder i kraft den 1. januar 1971 (hvor enhver kan forlange at blive gjort bekendt med det skriftlige materiale i sager, der er eller har været under behandling hos en forvaltningsmyndighed), svarer til partsoffentlighedsreglerne, bortset fra at der er flere undtagelser i de nye regler. En ejendommelig angst for, hvad folk kan finde på, hvis de får for meget at vide, bevirker tilsyneladende, at man hellere indfører en undtagelse for meget end een for lidt.

Hvis sagens akter indeholder oplysninger om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold, kan man ikke få lov til at se i akterne. Heller ikke, hvis indholdet kan bringes ind under „forretningshemmeligheder“. Endvidere vil hensynet til statens sikkerhed m. v., til det offentlige økonomiske interesser, samt til „beskyttelse af andre interesser, hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet“, kunne bevirke, at skriftligt materiale ikke bliver offentligt tilgængeligt.

Mens reglerne om projektoffentlighed vedrører selve den afgørelse, der skal træffes, og reglerne om almindelig og om partsoffentlighed retter sig mod det skriftlige grundlag for afgørelsen, så skulle reglerne om „mødeoffentlighed“ i princippet give borgerne mulighed for at følge, hvordan myndighederne anvender det tilvejebragte materiale og en eventuel målsætning til at argumentere sig frem til en afgørelse. Sådanne regler gælder f. eks. for kommunalbestyrelserne og for radiorådet.

Hvis imidlertid diskussionen i sådanne åbne møder ikke giver mulighed for at få klarhed over, hvordan de og de præmisser fører frem til den og den bestemte konklusion, hvis man f. eks. uden alt for megen snak skrider til afstemning, uden at de enkelte medlemmer begrunder deres stemmeafgivning, så mister mødet som et åbent møde en væsentlig del af sin værdi. Så kan man ligeså godt udelukke folk fra at overvære sådanne møder, og blot bekendtgøre, hvilke beslutninger, der træffes.

Man møder her en af de væsentligste mangler ved dansk forvaltning: myndighederne har normalt ikke pligt til at begrunde deres afgørelser. Hvis almindelige mennesker – eller pressen for den sags skyld – ikke kan få at vide, hvad myn-

dighederne lægger vægt på, når de træffer en afgørelse, så er det næsten umuligt at bedømme, om afgørelsen er lovlig eller hensigtsmæssig. Og en offentlig debat eller kritik bliver vanskeliggjort, når myndighederne ikke fremlægger deres præmisser.

Hvilken betydning kan regler om offentlighed, herunder om en begrundelsespligt, få for fordelingen af filmfondens midler?

Først proceduren: Man indsender en skitse til et filmmanuskript til filmrådet og ansøger om støtte til at skrive manuskriptet. Filmrådet indstiller derefter til fondens bestyrelse, om der skal ydes støtte, og bestyrelsen træffer en afgørelse.

Hvis man har et færdigt manuskript, kan man sende en ansøgning til filmrådet om produktionsstøtte (garanti). Rådet giver en indstilling til bestyrelsen, som beslutter, om der skal gives støtte og i givet fald, hvor meget. Er filmrådets indstilling negativ, er bestyrelsen afskåret fra at yde støtte.

Endelig gennemgår filmrådet hver sommer årets film og indstiller til bestyrelsen, at der gives kvalitetsbidrag for de og de film. Denne indstilling er ifølge lovens forarbejder bindende for bestyrelsen.

Loven åbner desuden også mulighed for, at der kan ydes støtte til uddannelse, modernisering af biografer, danske films deltagelse ved udenlandske festivaler, og for præmiering af filmudlejere.

Filmrådet er det kunstneriske bedømmelsesudvalg, og fondens bestyrelse det økonomisk ansvarlige organ.

Problemet er efter hvilke retningslinier man skal afgøre om en skitse til et manuskript, et færdigt manuskript eller en film er værdig til støtte eller kvalitetsbidrag.

Loven giver ikke megen vejledning. Der står blot (§ 17), at fondens midler skal anvendes „til fremme af filmkunsten i Danmark“.

Går man til den betænkning om biografvæsenet (afgivet af et af justitsministeriet den 10.1.1947 nedsat udvalg), der har dannet grundlag for kulturministeriets forslag til den gældende lov (nr. 155 af 27.5.1964), så finder man på side 21 følgende udtalelse: „Ligesom de tidligere biografudvalg er udvalgt af den opfattelse, at opretholdelsen af en selvstændig dansk filmproduktion er af overordentlig betydning. I første række lægger man vægt på de nationalkulturelle hensyn, betydningen af, at filmen bevares som et udtryksmiddel og instrument for dansk kultur og dansk kunst. Stærke nationaløkonomiske... grunde underbygger yderligere dette standpunkt“. Det fremgår altså, at filmen menes at have værdi som en del af nationens kultur, og at den har betydning for landets økonomi. Derudover er der heller intet at hente i denne udtalelse.

Det er måske hverken muligt eller ønskeligt at formulere faste retningslinier for, hvornår en film må anses for at have kulturel eller kunstnerisk værdi. Men så bliver konsekvensen, at ansvaret lægges på de mennesker, der skal træffe de konkrete afgørelser, og det bliver derfor afgørende, hvilke personer man vælger til de kompetente organer, i første række filmrådet.

Af filmrådets 7 medlemmer er de 6 repræsentanter for forfatterne, komponisterne, filminstruktørerne, filmfotograferne, skuespillerne og anmelderne, mens den sidste er for tiden er byretsdommer, altså jurist. Forsåvidt angår juristen, der er formand for rådet, og hvis stemme tæller dobbelt ved stemmelighed, beror det sikkert på tilfældigheder, hvilke begreber han eller hun har om filmkunst, om „retninger“ inden for kunsten og om kunstens betydning for udviklingen af samfundet. Repræsentanterne for de nævnte grupper skal ifølge loven udpeges efter indstilling af de organisationer, som udgør „den almindelige repræsentation for de pågældende faglige interesser“ – samtlige medlemmer udpeges (af kulturministeren) for et tidsrum af 4 år.

Det betyder, at det bliver afgørende for de beslutninger,

der træffes i rådet, om de 6 faglige repræsentanter er eller føler sig bundet af deres organisationer, hvordan diskussionen føres inden for disse organisationer, og hvilken linie organisationerne følger.

Med de foreliggende usikkerhedsmomenter – lovens intetsigende formålsparagraf, proceduren for filmrådets afvejning af synspunkter, organisationernes fremgangsmåde når de skal finde frem til en kunstnerisk (eller politisk) målestok for vurdering af film, disse organisationers repræsentativitet inden for de respektive fag – kunne man vel finde det rimeligt at inddrage flere synspunkter i debatten om, hvilke film der skal støttes og præmieres. Ikke alene fordi det er mere demokratisk, at den almindelige brede befolkning gennem en offentlig debat har mulighed for at påvirke de kompetente myndigheders beslutninger. Også fordi der sandsynligvis uden for den kreds af personer, der under de nuværende forhold har indflydelse, findes en række mennesker, der har ligeså store eller større forudsætninger for at tage stilling til de kulturelle/politiske problemer, der er forbundet med uddelingen af midlerne.

Som det er idag, hvor såvel rådets som bestyrelsens møder er lukkede, og hvor der almindeligvis ikke slipper noget ud om disse organers præmisser for at yde eller nægte støtte, er offentligheden, herunder eventuelle særligt interesserede og sagkyndige, i realiteten afskåret fra at diskutere og kritisere de truffe beslutninger.

Amanuensis Søren Kjørup kommenterer behovet for støtte til filmlitteratur og kritiserer fondens politik

Danmark er et land der er ekstremt underforsynet med filmlitteratur. Der findes praktisk talt på dansk ingen oversættelser af den rige udenlandske både teoretiske og kritiske litteratur om filmkunsten, og hvad der findes af bøger om film af danske skribenter står i et grotesk misforhold til den store og kompetente skrivelyst man støder på både hos skribenterne omkring Kosmorama, die Asta, Film 70 og f. eks. blandt andet studenterne ved filmstudiet ved Københavns Universitet.

Forklaringen på dette faktum er naturligvis ligetil: Der skrives ingen bøger om film på dansk, fordi de ikke kan blive udgivet. Der udgives ingen bøger om film på dansk, fordi de ikke bliver solgt. Der sælges ingen bøger om dansk film, fordi publikum ikke er vant til at læse bøger om film. Og publikum er ikke vant til at læse om film, fordi der ingen bøger skrives og udgives.

En simpel ond cirkel, altså. Og en ond cirkel med alle den onde cirkels typiske urimeligheder. F. eks. det at på trods af at publikummet for gode film i Danmark er langt større end publikummet for god litteratur, udgives der langt mere litteratur om litteratur end der udgives litteratur om film. Eller f. eks. den at på trods af at udsendelser om film i radio og tv har en langt større lytter- og seerskare end udsendelser om litteratur sælges der langt flere bøger om litteratur end om film. Eller f. eks. at det samlede årlige oplag af filmtidsskrifter er større end det samlede årlige oplag af litterært-kulturelle tidsskrifter, medens det samlede oplag af filmbøger er langt mindre end oplaget af litterært-kulturelle tidsskrifter.

Denne onde cirkel både kan og må brydes, og at bryde den kan kun være et spørgsmål om penge, et spørgsmål om